

คนทีสอ

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Vitex trifolia* L. วงศ์ Lamiaceae

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม ขนาดกลาง สูงประมาณ 3-6 เมตร ทั้งต้นมีกลิ่นหอม เปลือกลำต้นเรียบ สีเทา เป็นกระสีดำ แตกเป็นร่องตื้นตามยาว ใบประกอบแบบนิ้วมือ ออกตรงกันข้าม ใบย่อยรูปไข่ปลายแหลม 3 ใบ กว้าง 2.5-3 เซนติเมตร ยาว 4-6 เซนติเมตร ขอบใบเรียบ ปลายแหลม โคนใบสอบ ท้องใบและหลังใบเรียบ หลังใบสีเขียว ท้องใบเป็นสีนวลขาว มีขน ก้านใบยาว 1-3 เซนติเมตร ก้านใบย่อยสั้นมาก ดอกช่อแยกแขนง ดอกมีขนาดเล็กสีฟ้าอมม่วงเป็นช่อยาว ออกที่ยอดหรือตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง ก้านดอกสั้น โคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ยาว 5-8 มิลลิเมตร ปลายแยกรูปปากเปิด มีขน มี 5 กลีบ กลีบดอกมีขนาดไม่เท่ากัน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ส่วนล่างมี 2 กลีบ ส่วนบนมี 3 กลีบ มีเกสรตัวผู้ 4 อัน รังไข่อยู่เหนือวงกลีบ ยอดเกสรเพศเมียแยก 2 แฉก กลีบเลี้ยงรูปถ้วย โคนติดกัน ปลายแยกเป็น 5 แฉก มีขน ผลสด รูปทรงกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง 3-6 มิลลิเมตร ผลแห้ง ผิวเรียบ มีเมล็ดเดี่ยว สีเขียวนวล เป็นพวงช่อ เมล็ดเดี่ยวกลม สีน้ำตาล เมื่อสุกมีสีคล้ำหรือดำ เกิดตามป่าดงดิบเขา ป่าเบญจพรรณ ขยายพันธุ์ด้วยเมล็ด⁽¹⁾

ส่วนที่ใช้ ใบ

สารสำคัญ flavonoids และ terpenoids

สรรพคุณ ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ แก้ปวด แก้อักเสบ รักษาไข้หวัด แก้เสมหะ แก้แพ้ แก้หอบหืด ปกป้องตับ ต้านจุลชีพ ใช้ภายนอกแก้กลาก เกื้ออื่น แก้ฝี แก้เชื้อราที่เท้า

ตำรายาไทย ใบ รสร้อนสุขุมหอม บำรุงน้ำดี ขับเสมหะ บำรุงธาตุ รักษาโรคตับ ขับลม แก้ไอ แก้หืด ฆ่าพยาธิ แก้ริดสีดวงจมูก แก้ลำไส้พิการ ขับเหงื่อ แขน้ำอาบแก้โรคผิวหนัง ผื่นคัน รักษาอาการสาบคายนิกาย แก้พิษฝีใหญ่

แก้พิษสำแลง และพิษต่างๆ ผสมกับเทียน ขมิ้น พริกไทย รับประทานแก้วัณโรค รักษาโรคเกี่ยวกับลำไส้ เช่นน้ำอาบ แก้ผื่นคันโรคผิวหนัง โรคปวดข้อ ปวดกล้ามเนื้อ และเป็นยาไล่แมลง ดอก รสหอมฝาด แก้ไข้ แก้หืดไอ ฆ่าพยาธิ บำรุงครรภ์มารดา บำรุงน้ำนม ผล รสร้อนสุขุม แก้คลื่นเหียนอาเจียน แก้ลม ฆ่าพยาธิ แก้หืดไอ แก้ไข้ แก้ริดสีดวง จมูก แก้ปวดตามเนื้อตามข้อ แก้ท้องมาน ขับเหงื่อ เมล็ด รสร้อนสุขุม ระงับปวด เจริญอาหาร ราก รสร้อนสุขุม แก้ไข้ แก้โรคตับ โรคตา ถ่านน้ำเหลือง ขับเหงื่อ ขับปัสสาวะ รากและใบ ต้มกินแก้ไข้ ให้หญิงหลังคลอดบุตรใหม่ๆ รับประทานเป็นยาขับปัสสาวะและขับเหงื่อ ต้น ขับลมในลำไส้ แก้อุจจาระแข็งท้องอืด กระพี้ รักษาอาการคลื่นเหียน อาเจียน รักษากระดูกสันหลัง ปะลอก ใช้รักษาอาการไข้ซึ่งมีอาการกระทำให้เย็น รักษาอาการคลื่นเหียน รักษาหญิงระดูพิการ⁽¹⁾

ข้อมูลเพิ่มเติม

ศึกษาผลของสารสกัดจากใบคนที่สอต่อระบบสืบพันธุ์ในหนูแรทตัดรังไข่ โดยศึกษาผลของสารสกัดต่อน้ำหนักตัว ช่องคลอดและมดลูก ลักษณะทางจุลกายวิภาคของเนื้อเยื่อช่องคลอด และมดลูก ผลการศึกษาพบว่า สารสกัดจากใบคนที่สอขนาด 1,000 มก./กก./น้ำหนักตัว สามารถลดน้ำหนักตัวได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) เมื่อเปรียบเทียบกับหนูแรทตัดรังไข่ และทำให้น้ำหนักของช่องคลอดเพิ่มขึ้น เหนี่ยวนำให้เนื้อเยื่อช่องคลอดหนาตัว เล็กน้อย⁽²⁾

สารสกัดจากใบด้วยตัวทำละลายและวิธีการสกัดหลายชนิด นำมาหาผลของการผลิต cytokine ใน human U937 macrophages พบว่ามี 2 วิธีที่ดีที่สุดคือ การสกัดโดยใช้ ultrasonication ด้วย dichloromethane และวิธีแช่หมักด้วยเอทานอล สามารถยับยั้งการผลิต TNF- α and IL-1 β ใน human U937 macrophages จากการแยกสารสำคัญ พบว่า สาร flavonoid ที่ชื่อ artemetin ออกฤทธิ์ยับยั้งได้ดีที่สุด จึงนำมาใช้ในการรักษาภาวะการอักเสบที่เกิดจากระบบภูมิคุ้มกันได้ (immune-mediated inflammatory conditions)⁽³⁾

เอกสารอ้างอิง

1. Faculty of Pharmaceutical Sciences Ubon Ratchathani University. *Vitex trifolia* L. [Internet]. <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=27>
2. วันประเสริฐ ทุมพะลา, วรณชัย ชาแท่น, วิลาวัลย์ พรหมพรม ผลของสารสกัดจากใบคนที่สอ (*Vitex trifolia* L.) ต่อระบบสืบพันธุ์ในหนูแรทตัดรังไข่. [Internet]. http://www.journal.msu.ac.th/index.php?page=show_journal_article&j_id=5&article_id=1195
3. Hai-Ning Wee, Soek-Ying Neo, Deepika Singh, et al. 2020. Effects of *Vitex trifolia* L. leaf extracts and phytoconstituents on cytokine production in human U937 macrophages. *BMC Complement Med Ther.*, 20: 91. Published online 2020 Mar 18. doi: 10.1186/s12906-020-02884-w.